

VILNIAUS UNIVERSITETAS
LIETUVOS PSICHOLOGŲ ASOCIACIJA

JAUNŲJŲ MOKSLININKŲ PSICHOLOGŲ KONFERENCIJOS

**PSICHOLOGINIAI TYRINĖJIMAI:
PROBLEMAS IR PERSPEKTYVOS**

2004 04 23

TEZĖS

VILNIUS, 2004

KONFERENCIJOS MOKSLO KOMITETAS

Pirmininkė:

- *Prof. habil. dr. Danutė Gailienė* (VU Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedra)

Nariai:

- *Prof. habil. dr. Henrikas Vaitkevičius* (VU Bendrosios psichologijos katedra)
- *Doc. dr. Dalia Bagdžiūnienė* (VU Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedra)
- *Doc. dr. Remigijus Bliumas* (VU Bendrosios psichologijos katedra)
- *Doc. dr. Laima Bulotaitė* (VU Bendrosios psichologijos katedra)

KONFERENCIJOS ORGANIZACINIS KOMITETAS

Pirmininkas:

- *Evaldas Kazlauskas* (VU doktorantas)

Nariai:

- *Vaida Kalpokienė* (VU doktorantė)
- *Donatas Noreika* (VU magistrantas)
- *Paulius Skruibis* (VU magistrantas)
- *Jelena Trofimova* (VU doktorantė)
- *Ramunė Žaržojutė* (VU magistrantė)

KLINIKINIO IR PSICHODINAMINIŲ ASMENYBĖS SUTRIKIMŲ MODELIŲ ANALIZĖ

Gintaras Butkus

Doktorantas
Vilniaus universitetas

Klinikinė asmenybės sutrikimų samprata.

Asmenybės sutrikimo, psichopatijos, sociopatijos sąvokų sąsajos. Asmenybės sutrikimų diagnostikos ir psichoterapijos problemos. Klinikinio asmenybės sutrikimų modelio pagrindai.

Psichodinaminiai asmenybės sutrikimų modeliai.

Kohuto asmenybės deficito modelio analizė. Normalaus ir pataloginio narcisizmo plėtros sąlygos. Savigarbos ir vertybių formavimosi ištakos. Išorinių funkcijų internalizacijos raida.

Kernbergo asmenybės organizacijų modelis. Pagrindiniai struktūriniai kriterijai: identiškumo integracija, savignyos mechanizmai, realybės testavimas. Neurotinės, ribinės ir psichotinės asmenybės organizacijos specifiniai modeliai. Klinikinių asmenybės sutrikimų pasiskirstymas pagal organizacijos lygmenis.

Empiriniai psichodinaminių prielaidų įvertinimai: sąvokos „ribinis“ validumas, ryšys tarp ribinės patologijos ir specifinės raidos fazės, struktūrinių kriterijų korektiškumas.

Psichodinaminių asmenybės sutrikimų modelių integracijos ir plėtros perspektyvos.

DALYVAVIMO KARE PSICHOLOGINIAI PADARINIAI LIETUVOS AFGANISTANO KARO DALYVIAMS

Vėjūnė Domanskaitė Gota

Doktorantė
Vilniaus universitetas
El. paštas: vejunegota@yahoo.com

Kariavusieji Afganistane lietuviai iki šiol nėra pripažinti nukentėjusiais nei teisiniu, nei psichologiniu požiūriu, nors nuo karo pabaigos praėjo jau 15 metų. Kaip šis sutrikdytas ir vis dar besitęsiantis karo patyrimo įprasminimas įtakoja Lietuvos Afganistano karo dalyvių savijautą, santykius, – jų gyvenimą apskritai? Siekiant atsakyti į šį klausimą atliktas tyrimas.

Metodika: tyrime dalyvavo 268 Lietuvos vyrai, atlikę privalomąją karinę tarnybą Sovietinėje armijoje 1979-1989 metais. Duomenys surinkti naudojant du pagrindinius būdus: standartizuotus psichologinius matavimo instrumentus (Harvardo traumos klausimyną, Traumos simptomų klausimyną) bei atvirus ir uždarus klausimus. Tyrimo dalyvių atsakymai į klausimus leido spręsti apie jų traumuojantį patyrimą tarnybos metu ir po jos, potrauminę simptomatiką bei apie jų adaptaciją po tarnybos ir dabartiniu metu.

Rezultatai: palyginę Lietuvos vyrus, tarnavusius Afganistane ir Sovietų Sąjungos teritorijoje, nustatėme šiuos skirtumus. 30% Lietuvos vyrų, tarnavusių Afganistane, turi potrauminio streso sutrikimą (iš Lietuvos vyrų, tarnavusių Sovietų Sąjungoje, PTSS turi tik 2%). Lietuvos Afganistano karo veteranai patyrė žymiai daugiau traumuojančių įvykių ir patyrimų tarnybos metu ir po jos. Jų adaptacija po tarnybos ir dabartiniu metu yra prastesnė, nei vyrų, tarnavusių TSSR teritorijoje. Traumuojantis patyrimas, potrauminė simptomatika ir adaptacija koreliuoja abiejose grupėse.

Aldona Dzekevičiūtė

Bakalaurė
Vilniaus Universitetas
El. paštas: alduted@one.lt
Bendraautorius: Donatas Jonikaitis

Buvo manoma, kad suvokiama objekto padėtis erdvėje nustatoma pagal kryptis, kuriomis objektas matomas kaire ir dešine akimis atskirai. Tačiau tokiu atveju suvokiama objekto padėtis erdvėje neturėtų kisti, jei nekinta jo projekcijos akių tinklainėje. Tačiau žinoma, kad keičiant objektų santykinį intensyvumą, kinta ir jų suvokiama padėtis erdvėje. Kyla klausimas, kaip paaiškinti šį reiškinį.

Šiuo metu egzistuoja kelios teorijos, tačiau jos nėra išbaigtos ir nepateikia išsamaus šio reiškinio paaiškinimo.

Tikslas: nustatyti, kaip kinta objekto suvokiama padėtis erdvėje keičiant stimulo intensyvumą.

Metodika: eksperimento metu tiriamajam pateikiamos dvi poros skirtingo intensyvumo taškinių stimulų ir du fiksacijos taškai. Suliejus šį vaizdą, tiriamasis objektus suvokia kaip išsidėsčiusius trimatėje erdvėje. Tiriama, kaip kinta sulietų stimulų padėtis erdvėje nuo jų tarpusavio santykinio ryškumo.

Rezultatai: nustatyta, kad esant mažam atstumui tarp taškinių stimulų, priklausomybė yra beveik tiesinė, o didėjant atstumui stebimas šuolinis kitimas. Specialios programos pagalba sudarytas neuroninis tinklas, aiškinantis stereo analizatoriaus darbą. Atlikus skaičiavimus siūlomas modelis, kaip paaiškinti šį reiškinį.

VAIKŲ, TURINČIŲ NEĮGALŲ BROLIŲ AR SESERĮ, PSICHOLOGINĖ ADAPTACIJA

Marija Giedraitytė

Magistrantė
Vilniaus universitetas
El. paštas: marijag@takas.lt

Neįgalius vaikus auginančių šeimų tyrimuose sveiki jų broliai ir seserys gana retai tampa tyrimo objektu. Egzistuojančių tyrimų rezultatai prieštaringi, nurodantys tiek prastesnę, tiek vienodą, tiek geresnę sveikų brolių/seserų psichologinę adaptaciją.

Tikslas: tyrimu siekta įvertinti vaikų su negale poveikį jų sveikų brolių ir seserų psichologinei adaptacijai bei santykiams šeimoje.

Metodika: tirta 30 šeimų, auginančių neįgalų vaiką. Palyginimui sudaryta kontrolinė grupė. Psichologinė adaptacija vertinta Achenbach'o vaikų elgesio problemų sąrašu; šeimos santykių vertinimui naudotas auklėjimo klausimynas, šeimos stiprybių skalė bei kinetinis šeimos piešinys. Taip pat atsižvelgta į negalės sunkumo, vaikų amžiaus bei lyties įtaką.

Rezultatai: tyrimo rezultatai gali būti apibendrinti taip: a) neįgalių vaikų broliai/seserys patiria mažiau elgesio problemų lyginant su kontroline grupe; b) negalės sunkumas, sveikų brolių/seserų lytis bei amžius nėra susiję su jų psichologiniu funkcionavimu; c) tiriamosios grupės tėvų elgesyje yra daugiau įsitiraukimo ir pozityvaus pastiprinimo auklėjant, nei kontrolinėje grupėje; d) šeimos stiprybės, t.y. sutarimas ir pasididžiavimas, tarp grupių nesiskiria; e) vaikų su negale brolių/seserų suvokiama šeimos situacija yra mažiau palanki lyginant su kontroline grupe: piešiniai atskleidžia šeimos nerimastingumą ir priešišumą.

Analizuojami specifiniai faktoriai, galintys įtakoti vaikų su negale šeimas ir ieškoma bendrų visas šeimas veikiančių faktorių; aptiriamos tyrimo metodologinės problemos.

SAVIREGULIACIJOS YPATUMAI STRESINĖSE SITUACIJOSE

Žygmantas Grakauskas

Doktorantas

Vilniaus universitetas

El. paštas: zygis@zrvc.w3.lt

Paskutinius du dešimtmečius įvairiose psichologijos srityse vis didesnis dėmesys skiriamas elgesio savireguliacijos tyrimams. Žmogaus noras bei gebėjimas sėkmingai kontroliuoti savo elgesį turi ne tik teorinę, bet ir praktinę, ekonominę vertę. Todėl auga savireguliacijos dėsningumą praktinio pritaikymo poreikis tokiose srityse kaip sveikatos apsauga, švietimas, organizacijų valdymas. Savireguliacijos įgūdžius sėkmingai galima panaudoti ir streso sukeltoms problemoms spręsti. Tačiau tiek teoriniame, tiek praktiniame lygmenyje savireguliacijos ir streso fenomenų sąveika nėra aiški ir vienareikšmiškai suprantama.

Tikslas: išsiaiškinti streso bei elgesio savireguliacijos reiškinius apimančio teorinio modelio sukūrimo galimybes.

Elgesio savireguliacija – tai intrapsichinių bei transakcinių procesų visuma, įgalinanti tikslingą individų elgesį besikeičiančiomis aplinkos sąlygomis. Šią sampratą plėtojame, į vieną teorinį modelį apjungdami įvairių savireguliacijos paradigmų (socialinės-kognityvinės, kibernetinės, dinaminės, sprendimo priėmimo) autorių idėjas, tarp kurių pagrindinė – kibernetinės paradigmos siūlomas grįžtamojo ryšio kilpos modelis.

Anot R.S. Lazarus, stresas – tai toks santykis tarp aplinkos ir individo, kuris kelia grėsmę pastarojo asmeninei gerovei. Siūlome vietoj „gerovės“ naudoti „tikslų“ sąvoką: taip jie tampa pagrindine jungiamąja streso bei savireguliacijos grandimi (žmogus savireguliacijos dėka siekia tikslų, o stresas kelia kliūtis jų pasiekimui).

Analizavome kai kuriuos streso bei savireguliacijos sąveikos ypatumus. Daugiausia dėmesio skyrėme emocinių reakcijų dinamikai: pagrindinė jų funkcija savireguliacijos proceso metu – informacijos perdavimas. Emocijos gali suteikti informaciją apie tai, koks yra siekiamų tikslų, veikiamų streso, pobūdis. Kitas svarbus klausimas – neigiamos streso įtakos savireguliacijai sumažinimo būdų paieška. Kad ji būtų produktyvesnė, siūlome apjungti tyrimus, atliekamus streso įveikos bei savikontrolės srityse.

Tolimesniuose streso ir savireguliacijos tyrimuose siūlome atkreipti dėmesį į emocinę-motyvacinę šių reiškinių sąveikos pusę, bei pabandyti išsiaiškinti, kokią įtaką streso įveikimui turi skirtingas tikslų pobūdis (siekimo-vengimo), kaip stresas įtakoja atsisakymą siekti tikslų, ar jų peržiūrėjimą, koks yra streso įtakos atskiriems savireguliacijos procesams pobūdis, kaip keičiasi savireguliacija augant streso stiprumui, ir t.t.

VAIKŲ ELGESIO IR EMOCIJŲ SUNKUMŲ RAIDA

Kristina Ignatavičienė

Doktorantė

Vilniaus pedagoginis universitetas

El. paštas: ignataviciene@vpu.lt

Bendraautorė: R. Žukauskienė

Elgesio ir emocijų sunkumai vaikystėje yra glaudžiai susiję su nerimu, depresija, vienišumo jausmu, žemu savęs vertinimu, agresyviu elgesiu, alkoholio ir narkotikų vartojimu, drausmės problemomis mokykloje ir bendraamžių atstūmimu paauglystėje, apskritai, su esamu ir būsimu vaiko psichologiniu prisitaikymu.

Atliktas testinis tyrimas remiasi holistiniu interakciniu požiūriu į asmenybės raidą, teigiančiu, jog individo raida yra nenutrūkstamas abipusės sąveikos tarp individo proto, elgesio, biologinių veiksnių bei aplinkos socialinių, kultūrinių ir fizinių sistemų procesas. Šiame tyrime naudojami tęstinio projekto „Vaikų ir paauglių elgesio ir emocijų sunkumų raida“ duomenys, kurie renkami nuo 1996 m. apklausiant vaikus, jų tėvus ir mokytojus kiekvienų metų pavasarį.

Tikslas: nustatyti vaikų elgesio ir emocijų sunkumų raidos ypatumus nagrinėjant jų ryšius, stabilumą ir kaitą laike. Vaikų elgesio ir emocijų sunkumai vertinti du kartus: kai vaikai mokėsi 2 ir 7 klasėse (n=124, iš jų 67 berniukai ir 57 mergaitės).

Metodika: T.M Achenbacho klausimynai (CBCL 4/18 ir YSR 11/18), sociometrija.

Rezultatai: nustatyti reikšmingi ryšiai tarp antros (tėvų vertinimais) ir septintos (vaikų vertinimais) klasės vaikų elgesio ir emocijų sunkumų. Penkerių metų elgesio ir emocijų sunkumų stabilumo koeficientai yra gana silpni, bet statistiškai reikšmingi. Negatyvus socialinis statusas antroje klasėje reikšmingai susijęs su elgesio sunkumais septintoje klasėje. Išryškėjo reikšmingi amžiaus ir lyties skirtumai.

Išvada: tęstinio tyrimo duomenys patvirtino ryšius tarp ankstyvų ir vėlesnių elgesio ir emocijų sunkumų.

Agnė Jurgaitytė-Avižinienė

Doktorantė
Vilniaus universitetas
El. paštas: agne@rvpl.lt

Tiek literatūroje, tiek kasdieniame gyvenime sutinkame begalę įvairiausių sąvokų ir sampratų, nagrinėjančių mirties fenomeną: tai mirties ir mirimo baimė, mirties nerimas, mirimo grėsmė, požiūris į mirtį, susirūpinimas dėl mirties, mirties priėmimas, gyvenimo baigtinumo jausmas ir t.t. Sąvokos šioje srityje naudojamos gana laisvai, jų tiksliai neatskiriant ir neapibrėžiant. Tuo tarpu šios sąvokos vartojamos nagrinėjant itin skirtingą žmonių patyrimą, dažnai nesigilinat, apie kokį konkretų išgyvenimą yra kalbama, kaip giliai jis paliečia žmogaus savijautą ir gyvenimą, kokį poveikį jam daro. Dauguma autorių mirties baimę/nerimą apibrėžia kaip keliantį grėsmę žmogaus buvimui ir galimos psichopatologijos bei sunkaus gyvenimo šaltinį. Kitų autorių teigimu, mirties konfrontacija suteikia pozityviausią gyvenimo realybę, o neįsisąmoninę to, kad mūsų gyvenimas yra baigtinis, kad mes mirsime, padarytumėm savo gyvenimą tiesiog tuščiu ir beprasmiu. Akivaizdu, kad autoriai kalba apie skirtingus patyrimus, tačiau lieka neaišku, kokie žmogaus būties aspektai slypi šiuose išgyvenimuose.

Tikslas: atskleisti ir apibrėžti gyvenimo baigtinumo ir mirties baimės išgyvenimus.

Metodika: tyrime dalyvavo 10 moterų nuo 21 iki 35 metų amžiaus: kiekvienam fenomenui po penkias tiriamąsias. Tyrime naudotas A.Giorgi fenomenologinės analizės metodas.

Rezultatai ir išvados: atlikus atskirų tekstų fenomenologinę analizę, gauti individualūs patyrimo apibrėžimai, juos siejant, sudaryti bendri tiriamų fenomenų (gyvenimo baigtinumo ir mirties baimės) apibrėžimai. Prieš sudarant galutinius tiriamų fenomenų apibrėžimus, išskirti subfenomenai, kurie apibūdinti tiriamųjų realios patirties pagrindu. Gauti du visiškai skirtingą žmonių patirtį apibrėžiantys fenomenai: mirties baimės išgyvenimas ir gyvenimo baigtinumo patyrimas. Pirmasis (mirties baimės išgyvenimas) yra siejamas su sunkiais išgyvenimais, neigiamais jausmais, išnykimo baime. Antrasis nurodo santykį į ribotą laiką bei pozityvias šio fakto įsisąmoninimo pasekmes, jis siejamas su atsakomybe, prasmės klausimu.

ELGESIO SUTRIKIMŲ RIZIKOS IR APSAUGINIAI VEIKSNIAI: TYRIMŲ APŽVALGA

Vaida Kalpokienė

Doktorantė

Vilniaus universitetas

El. paštas: vaida.kalpokiene@takas.lt

Raidos psychopatologija, analizuodama psichikos sutrikimų atsiradimo ypatumus vaikystėje ir paauglystėje, ypatingą dėmesį skiria rizikos ir apsauginiams veiksniams, kurie skatina arba stabdo sutrikimo pasireiškimą.

Elgesio sutrikimai – vieni dažniausiai vaikystėje ir paauglystėje pasireiškiančių psichikos sutrikimų. Jiems būdingas pasikartojantis ir nuolatinis disocialus, agresyvus ir iššaukiantis elgesys (TLK-10), tokie vaikai pažeidžia visuomenės ir socialines normas. Savo pranešime išskyrėme vaiko (individualius), šeimos, mokyklos, bendraamžių ir socialinius-kultūrinius veiksnius. Individualūs rizikos veiksniai – tai organiniai sutrikimai, lytis, impulsyvumas, nesėkmės mokykloje, streso įveikos įgūdžių stoka, priklausymas agresyvių bendraamžių grupei ir kt. Šeimos veiksniai – tėvų psychopatologija, auklėjimo ypatumai, nuoseklios taisyklių struktūros trūkumas, vaiko nepriežiūra ir prievarta. Rizikos veiksniai, kylantys iš mokyklos, susiję su blogai organizuotomis klasėmis, dažnais konfliktais ir pan. Skurdas – vienas iš dažniausiai pabrėžiamų socialinių rizikos veiksnių.

Individualūs (vaiko) apsauginiai veiksniai – normali ankstyvoji raida, geri streso įveikos įgūdžiai, platus draugų ratas, teigiamas požiūris į išsilavinimą ir pan. Šeimos apsauginiai veiksniai – nuosekli taisyklių struktūra, sutelktumas, vaiko mokymosi bei užklasinės veiklos priežiūra. Vienas iš apsauginių veiksnių – platus socialinės paramos tinklas tarp bendraamžių ir suaugusių, stiprių ir stabilių bendruomenės organizacijų (pvz., bažnyčios, mokyklos) buvimas. Apsauginių veiksnių buvimas gali sumažinti rizikos poveikį nuo 25 iki 75%.

Kuriant prevencijos bei intervencijos programas, būtina atsižvelgti į keletą aspektų. Tiek rizikos, tiek apsauginiai veiksniai kyla iš įvairių sferų, todėl ir pagalba turi būti nukreipiama ne tik į vaiką. Ją turi gauti tėvai, mokykla, bendruomenė. Mokykla galėtų tapti ta institucija, kurioje būtų teikiama pagalba ne tik vaikui, bet ir tėvams ar mokytojams, organizuojamos bendraamžių grupės, kur būtų lavinami socialinio bendravimo ir konfliktų sprendimo įgūdžiai. Tyrimai, nagrinėjantys rizikos ir apsauginius veiksnius, turi apimti kuo platesnį kontekstą, siekiant nustatyti rizikos ir atsparumo veiksnių sąveikos mechanizmus ir procesus formuojantis elgesio sutrikimams. Nauja rizikos ir apsauginių veiksnių tyrimų sritis – jų biologinis ir genetinis pagrindas.

PARANOIDINE ŠIZOFRENIJA SERGANČIŲ ASMENŲ PSICHINIŲ PROCESŲ PSICHOLOGINIS ĮVERTINIMAS RORSCHACH METODIKA

Evelina Kavaliauskaitė

Magistrantė
Vytauto Didžiojo universitetas
El. paštas: eveka@one.lt

Tikslas: Rorschach rašalo dėmių metodika nustatyti ir įvertinti paranoide šizofrenijos forma sergančių hospitalizuotų pacientų pažintinių procesų ypatumus ir prisitaikymo galimybes priklausomai nuo kludiesių ir haliucinacijų aktualumo klinikoje tyrimo atlikimo dieną, esant išreikštai kludiesinei, haliucinacinei, kludiesinei ir haliucinacinei vienu metu bei be psichozės reiškinių simptomatikai.

Metodika: klinikinis interviu (klinikinė būklė įvertinta remiantis teigiamų ir neigiamų simptomų skale (TINSS), ligos istorija bei archyvine medžiaga). Rorschach rašalo dėmių testui atlikti naudotas 10 originalių kortelių komplektas. Duomenys koduoti ir apdoroti remiantis integruota J.E. Exner sistema.

Išvados: 1. Paranoidine šizofrenija sergantiems dominuojančias haliucinacijas turintiems asmenims mažiau būdingas sutrikęs bendro suvokimo ir mąstymo procesas, emocinis labilumas, impulsyvaus elgesio tendencijos ir aktyvumas palaikant tarpasmeninius santykius lyginant su kludiesius bei kludiesius ir haliucinacijas vienu metu išsakančiais asmenimis.

2. Dominuojančius kludiesius turintiems lyginant su vien haliucinacijas išsakančiais ir be psichozės simptomų asmenimis labiau sutrikęs mąstymas ir suvokimas, tačiau geresnė emocinių reakcijų kontrolė nei kludiesius ir haliucinacijas vienu metu išsakančių asmenų atveju.

3. Išreikštus kludiesius ir haliucinacijas vienu metu turintiems asmenims labiau būdingi sutrikęs suvokimas ir mąstymo procesas, emocinis nepastovumas ir impulsyvaus elgesio tendencijos lyginant su dominuojančių haliucinacijų, dominuojančių kludiesių, kludiesių ir haliucinacijų neišsakančiųjų grupėmis.

4. Paranoidine šizofrenija sergančių, bet psichozės simptomų neišsakančių asmenų mąstymas sutrikęs mažiau nei vien kludiesius bei kludiesius ir haliucinacijas vienu metu išsakančiųjų, o aktyvumas palaikant santykius didesnis lyginant su dominuojančias haliucinacijas turinčiais asmenimis.

5. Klinikoje pasireiškiant aktualiems kludiesiams ir/ar haliucinacijoms suvokimas ir mąstymas yra labiau iškreipti, būdingas didesnis emocinis nepastovumas ir egocentriškas požiūris, aktyvesnis siejimasis su kitais lyginant su paranoide šizofrenija sergančiais asmenimis, kuriems kludiesiai ir/ar haliucinacijos tyrimo dieną nėra aktualūs.

KLINIKINIŲ PSICHOLOGINIŲ TYRIMŲ METODOLOGIJA: APKLAUSA PAŠTU AR INDIVIDUALUS INTERVIU?

Evaldas Kazlauskas

Doktorantas

Vilniaus universitetas

El. paštas: ekazlauskas@yahoo.com

Tikslai: planuojant tyrimą tyrėjui iškykla klausimas, kokią tyrimo schemą ar duomenų rinkimo būdą pasirinkti. Šio pranešimo tikslas – dviejų duomenų rinkimo būdų (individualaus interviu ir apklausos paštu) palyginimas.

Individualus interviu – populiarus duomenų rinkimo būdas psichologijoje. Didelis gautų duomenų patikimumas, tyrėjo galimybė prisiderinti prie tiriamąjo, paaiškinti jam neaiškius klausimus – interviu privalumai. Tačiau tai yra brangus tyrimo metodas, reikalingos didelės laiko sąnaudos, neišvengiama tyrėjo įtakos tyrimo dalyviui. Duomenų rinkimas paštu – pigesnis, atsiranda galimybė apklausti daugiau ir platesniame areale gyvenančių asmenų, išvengiama tiesioginės tyrėjo įtakos tiriamajam. Tačiau duomenų patikimumą sumažina didesnis atsisakusiųjų dalyvauti tyrime procentas, tai, kad tiriamasis negali pasikonsultuoti dėl neaiškių klausimų bei netikrumas, ar pats tiriamasis užpildė klausimyną.

Metodika: pranešime analizuojama dalis duomenų, gautų vykdant Vilniaus universiteto ir LGGRTC tyrimo projektą „Sovietų ir nacių okupacijų represijų psichologiniai padariniai“. Tyrime dalyvavo 121 nuo politinių represijų nukentėjęs asmuo – politiniai kaliniai ir tremtiniai (amžiaus vidurkis 72,1 metų). 50 nukentėjusiųjų buvo apklausti individualiai, pusiau struktūruoto interviu būdu. 61 tiriamasis buvo apklaustas paštu. Abi grupės tapačios pagal demografinius duomenis: lytį, amžių, išsilavinimą. Interviu ir paštu tiriamiesiems pateikta: 1) demografiniai klausimai; 2) per visą gyvenimą patirtų traumuojančių įvykių sąrašas; 3) Traumos simptomų klausimynas; 4) klausimai, susiję su represijų patyrimu ir jų poveikio subjektyviu vertinimu. Abiem grupėm pateiktos psichologinio įvertinimo metodikos nesiskyrė, tik individualaus interviu metu tiriamiesiems užduota daugiau atvirų klausimų.

Rezultatai: nėra statistškai reikšmingų skirtumų tarp paštu ir interviu metu surinktų duomenų įvertinant psichologinius traumos padarinius. Tačiau nustatyti skirtumai, vertinant traumuojančių įvykių skaičių, traumos įveikos veiksnius.

Pranešime aptariami šio tyrimo ribotumai bei galimos gautų rezultatų implikacijos psichologiniams tyrimams.

**PSICHOTERAPINĖS GRUPĖS PSICHIATRINIAME STACIONARE
EFEKTYVUMAS: TERAPINIAI POKYČIAI
IR JUOS ĮTAKOJANTYS VEIKSNIAI**

Julius Kvedaruskas

Vilniaus psichikos sveikatos centras
El.paštas: julius_kvedaruskas@yahoo.com
Bendraautorius: Evaldas Kazlauskas

Tikslas: psichoterapinės grupės psichiatriniame stacionare efektyvumo kokybinis įvertinimas.

Uždaviniai:

1. Išskirti pagrindinius psichoterapinio grupės proceso veiksnius, sąlygojančius pacientų būsenos, nuostatų, bendravimo ir gyvenimo pokyčius;
2. Išskirti būdingiausius pokyčius, atsirandančius lankant psichoterapinę grupę;
3. Išskirti adaptacijos problemas, su kuriomis pacientai dažniausiai susiduria baigę lankyti psichoterapinę grupę;
4. Išskirti psichoterapinės grupės vadovo elgesio ypatumus, padedančius ir trukdančius grupės dalyviams siekti psichoterapinių tikslų grupėje.

Metodika: tyrime dalyvavo 45 pacientai, gydęsi Vilniaus psichikos sveikatos centro I, II vyrų, I, II moterų skyriuose ir dienos stacionare bei lankę mišrią stacionaro psichoterapinę grupę. Tyrimo trukmė – pustrėčių metų.

Įvertinimo būdai: grupinės psichoterapijos pabaigoje pacientams buvo pateikiamas pusiau struktūruotas klausimynas. Klausimyną sudarė 10 atvirų klausimų apie pokyčius grupinės psichoterapijos metu, psichoterapinės grupės efektyvumo vertinimą, pokyčių pritaikymo baigiant psichoterapiją sunkumus bei vadovų elgesio vertinimą.

PROCEDŪRINIO TEISINGUMO SAMPRATA IR VERTINIMO ŠALTINIAI

Alfredas Laurinavičius

Doktorantas

Vilniaus universitetas, Lietuvos teisės universitetas

El. paštas: alfredasl@takas.lt

Teisingumo sąvoka dažniausiai yra naudojama apibūdinant socialines situacijas, kurios neprieštaruja visuotinai priimtinoms normoms. Procedūrinio teisingumo sąvoka yra susijusi ne su galutiniais rezultatais, o su sprendimo priėmimo proceso charakteristikomis. Procedūrinis teisingumas yra apibūdinamas kaip teisingumo elementas, labiau susijęs su įstatymų taikymu, negu su jų turiniu. Jeigu yra taikomi neteisingi įstatymai, tai procedūrinio teisingumo pagalba galima pasiekti neteisingą rezultatą. Taip pat nereguliari procedūra procedūriniu požiūriu gali būti neteisinga, tačiau jos dėka kartais gali būti pasiekiamas teisingas rezultatas. Procedūrinio teisingumo stygius dažnai yra tapatinamas su tokio- mis sąvokomis kaip „neteisingumas“, „netinkamumas“, „nemandagumas“.

Tai, kad skirtingos ginčo sprendimo procedūros įtakoja pasitenkinimą priimtu sprendimu, buvo įrodyta jau pirmųjų procedūrinio teisingumo tyrinėtojų Thibaut ir Walker. Dėsningumai, nustatyti tiriant ginčo sprendimo procedūras, buvo pradėti tikrinti pačiose įvairiausiose srityse: organizacinėje, pedagoginėje, politinėje. Tirta, kokios ginčo sprendimo ar sprendimo priėmimo procedūrų ypatybės gali sumažinti pasipriešinimą nemaloniems galutiniams rezultatams ir sumažinti įtampą tiek tarp sprendimą priimančių ir tų, kuriuos tie sprendimai liečia, tiek tarp ginče dalyvaujančių šalių.

Skirtingi procedūrinio teisingumo modeliai skirtingai atsako į klausimą, kokios turi būti procedūros, kad būtų suvokiamos teisingomis. Pirmuose Thibaut ir Walker procedūrinio teisingumo tyrinėjimų apibendrinimuose buvo akcentuojamos instrumentinės procedūrų savybės – galimybė aktyviai dalyvauti ir įtakoti tiek ginčo eigą, tiek galutinį sprendimą. Aktyvus ginčo dalyvis, sulaukęs nepalankaus sprendimo, jį vertina palankiau. Leventhal išskyrė objektyvias procedūrų savybes, kuriomis asmuo gali grįsti teisingumo vertinimus. Tai procedūrų pastovumas, nešališkumas, tikslumas, atšaukiamumas, visų pusių atstovavimas, etiškumas. Tyler atkreipė dėmesį į subjektyvius teisingumo vertinimo ypatumus: svarbiausios yra tos procedūrų ypatybės, kurios suteikia asmeniui informaciją apie ginčą sprendžiančio asmens patikimumą, nešališkumą ir pagarbų elgesį.

Ne visada procedūrų savybės įtakoja subjektyvius teisingumo vertinimus: tą įtakoja savęs vertinimo ypatumai, numatomo rezultato aiškumas, informacijos apie ginčą sprendžiantį asmenį ar instituciją pobūdis, emocinė būsena ir kiti.

**MĖGINIMAI NUSINUODYTI VILNIAUS REGIONE:
PACIENTŲ SOCIODEMOGRAFINĖS CHARAKTERISTIKOS 1998-2003 M.**

Andrius Lošakevičius

Magistrantas

Vilniaus universitetas

El. paštas: andriusl@takas.lt

Bendra autoriai: med. dr. J.Grebelienė, prof. D.Gailienė

Vienas grėsmingiausių savižudybės riziką didinančių veiksnių – mėginimas nusižudyti. Šiame pranešime analizuojami 1998-2003 metais Respublikiniame toksikologijos centre surinkti duomenys apie Vilniaus regione įvykusius mėginimus nusižudyti. Pateikiamos mėginusiųjų nusižudyti socialinės bei demografinės charakteristikos bei naudotų metodų ypatumai; įvairių kintamųjų pasiskirstymas bei dinamika per pastaruosius penkerius metus. Taip pat pristatomi pastebimi ryšiai tarp įvairių kintamųjų bei bendros išryškėjančios tendencijos.

VAIZDAVIMASIS IR VAIZDINIAI: TERMINAI, TAIKYMAS IR MATAVIMAI

Donatas Noreika

Magistrantas

Vilniaus universitetas

El.paštas: donatas.noreika@fsf.vu.lt

Vaizdavimasis kaip kvazipercepcinė (t.y. suvokimą primenanti) patirtis, atsirandanti tuo metu jutimo organų neveikiant atitinkamam dirgikliui. Iš šio apibrėžimo kylantys klausimai: vaizdavimosi – suvokimo – mąstymo santykis; vaizdavimasis kaip vidinė reprezentacija. Vaizdavimasis – tai ne tik rega ir nebūtinai „paveikslai“.

Vaizdavimasis kaip metodas. Medicina: gijimas po operacijos; bulimijos, bronchito ir kitų ligų gydymo programos dalis. Sportas: treniravimasis; ruošimasis varžyboms. Psichoterapija, asmeninis augimas: savęs pažinimas vaizduotėje, laisvniškas nujautrinimas ir kiti metodai. Mokymas: „pabuvimas“ situacijoje.

Vaizdavimosi gebėjimų individualūs skirtumai ir jų vertinimas. Individualių skirtumų įvertinimo aktualumas: vaizdavimosi metodo taikymo galimybės; vaizdavimosi gebėjimų ryšys su atminties pajėgumu, reaktyvumu stresą sukeliantiems veiksniams ir kitomis psichinėmis savybėmis. Vertinamos vaizdinių savybės: vaizdinių generavimas, ryškumas ir kontrolė. Atminties ir vaizduotės vaizdiniai. Vaizdavimosi gebėjimų matavimai: subjektyvieji ir objektyvieji metodai. Jų galimybės, privalumai ir trūkumai, suderinamumas.

Metodų pavyzdžiai. Subjektyvieji metodai: regimųjų vaizdinių ryškumo klausimynas (Vividness of Visual Imagery Questionnaire – VVIQ; D.Marks, 1973); Judėjimo vaizdinių ryškumo klausimynas (Vividness of Movement Imagery Questionnaire – VMIQ, A.Isaac, D.Marks, E.Russell, 1986); Judėjimo vaizdinių klausimynas (Movement Imagery Questionnaire – MIQ, C.R.Hall, J. Pongrac, 1983).

Objektyvieji metodai: Sukimo mintyse (Mental Rotation) užduotis (R.N. Shepard, J.Metzler, 1971); Popieriaus lankstymo (Paper Folding) užduotis (R.N. Shepard, C.Feng, 1972); Kubo dalinimo (Cube Cutting) užduotis (A.Richardson, 1977).

Kai kurie tipiški metodų trūkumai. Subjektyvieji metodai: stiprūs šalutiniai kintamieji - socialinio pageidaujiamumo siekimas; tiriamojo motyvacija, savivertė; nevienodi vaizdinių vertinimo kriterijai. Objektyvieji metodai: Ar iš tiesų manipuluojama vaizdiniais (vs skaičiavimai, loginės operacijos)? Apsiribojimas regimaisiais erdviniais vaizdiniais.

Neurobiologiniai matavimai. Metodų derinimo ir integracijos bandymai.

LAIKINIEJI VADOVAI - ATEITIES DARBO SANTYKIŲ PROTOTIPAS

Irma Rybnikova

Doktorantė

Technische Universität Dresden

El.paštas: irma.rybnikova@mailbox.tu-dresden.de

Personalo lankstumas – tai viena iš organizacinio lankstumo formų (personalo skaičiaus ir kokybės pritaikymas prie situacinių organizacijos uždavinių ir ekonominės padėties). Lankstumo diktatas personalo srityje sąlygoja vis labiau įsivyraujančią eksternalizavimo tendenciją: organizacijos linkusios momentines personalo spragas užpildyti svetimais darbuotojais, paprastai tarpininkaujant nuomuojamu darbo agentūroms. Darbuotojai įdarbinami iš anksto fiksuotomis sąlygomis: ribotam laikui, apibrėžtam atlygiui, be darbdavio išsipareigojimo „perimti“ darbuotoją. Populiariam diskurse apie šias, vis didesnius mastus Europoje ir JAV įgaunančias „lanksčias darbo formas“ pabrėžiami ekonominiai privalumai darbdaviams yra įtikinantys (maži ar neegzistuojantys darbuotojų atrankos, apmokymo, atleidimo kaštai). Žiūrint iš organizacijų psichologijos perspektyvos, „lanksčios darbo formas“ yra greičiau ekonominis artefaktas, paneigiantis iki šiol galiojusią implicitinę prielaidą apie santykio darbuotojas-darbdavys stabilumą bei ilgalaikes pasekmes: investicijas į darbuotoją, jo išsipareigojimą organizacijai, karjeros galimybes. Darbuotojo ir darbdavio ryšys virsta ekstremaliai ekonomizuotu santykiu, vengiant abipusio išsipareigojimo ar priklausomybės.

Ši teorijos ir empirikos prieštaravimą bandantys spręsti organizacinio elgesio teoretikai pateikė keletą modelių, apibrėžiančių lanksčių darbo formų pritaikymo ribas. Autoriai remiasi keliomis esminėmis prielaidomis: 1) ne visas užduotis galima eksternalizuoti; 2) sėkminga eksternalizacija galima tik tuomet, jei: a) užduotys nereikalauja jokių firmai specifinių žinių ar įgūdžių, b) abipusė priklausomybė ir integracija į firmos vidinius procesus yra žema.

Pranešimo ašį sudarantis laikino vadovavimo reiškinytis demonstruoja vadovavimo užduočių eksternalizavimo atvejį, prieštaraujantį teorinių modelių prielaidoms: viena vertus, vadovavimo užduotims sėkmingai atlikti būtinos specifinės firmos žinios, kita vertus vadovo ar menedžerio priklausomybė nuo firmos darbuotojų yra neišvengiama. Dėl šios darbo situacijos specifikos ir vis augančio reiškinių populiarumo galima teigti, kad laikinieji vadovai prototipiškai atstovauja ateities darbo santykių tendencijas.

Pranešime bus keliami klausimai, kaip vadovavimo funkcijų eksternalizavimas gali būti teoretizuojamas iš socialinių mainų teorijos pozicijų, kokius sunkumus implikuoja trumpalaikis, ekonomizuotas darbo santykis vadovavimo sėkmei remiantis vadovavimo teorijomis, kokių priemonių imasi organizacijos ir laikinieji vadovai, norėdami išvengti trumpalaikiškumo pasekmių vadovavimui.

KOKYBINIS LIETUVOS IR NORVEGIJOS POLITIKŲ NUOSTATŲ SAVIŽUDYBIŲ ATŽVILGIU TYRIMAS

PAULIUS SKRUBIS

Magistrantas

Vilniaus Universitetas

El.paštas: paulius@jppc.lt

Bendraautorai: Danutė Gailienė, Birthe Loa Knizek, Heidi Hjelmeland

Tyrimas apie politikų nuostatas savižudybių atžvilgiu buvo atliktas Sor-Trondelag (Norvegija) bei Vilniuje ir Kaune (Lietuva). Tyrime naudotą klausimyną daugiausiai sudaro teiginiai, kuriuos tiriamieji turi įvertinti naudodami 5 punktų Likert skalę. Tyrimo dalyviai taip pat turėjo atsakyti į du atvirus klausimus: “Kaip Jūs manote, kokia yra pagrindinė priežastis, dėl ko žmonės žudo si?” ir “Kas, Jūsų nuomone, turėtų būti padaryta, kad būtų užkirstas kelias savižudybėms?”. Šiame pranešime pristatomi tik atvirų klausimų analizės rezultatai. Atsakymų į atvirus klausimus kokybinė analizė buvo atliekama kiekvienoje šalyje atskirai, po ko rezultatai palyginti tarpusavyje. Dviejų šalių politikų nuomonės turi daug ką bendro, tačiau galima išskirti ir kai kuriuos svarbius skirtumus. Dalies Lietuvos politikų nuostatos savižudybių atžvilgiu buvo labiau vertinančio pobūdžio, kas visiškai nebūdinga Norvegijos politikams. Atsakydami į klausimą apie savižudybių prevencijos kryptis, lietuvių politikai labiau akcentavo struktūrinių visuomenės pasikeitimų svarbą (ypač ekonominės šalies situacijos gerinimą), o jų kolegoms norvegams svarbesni atrodė ideologiniai pasikeitimai. Šie rezultatai gali būti įdomūs ir vertingi atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje savižudybių rodiklis yra tris kartus aukštesnis nei Norvegijoje.

VAIKO KALBOS RAIDOS PSICHOLOGINIŲ TYRIMŲ IR TEORINIŲ AIŠKINIMŲ KRYPTYS

Monika Skerytė-Kazlauskienė

Doktorantė
Vilniaus Universitetas
El. paštas: monika.skeryte@fsf.vu.lt

Tikslas: pristatyti šiuolaikinius kalbos raidos proceso tyrimus bei teorijas.

Raidos psichologijos tyrimus kalbos srityje skatina faktas, kad per ketverius metus vaikai ima šnekėti ir suprasti kalbą, nors šių įgūdžių neturi naujagimiai. Psichologai atskleidė, kad normalios raidos vaikai kalbą mokosi vienoda seka. Vaikai paraleliai įvaldo fonologiją (konkrečios kalbos garsai), morfologiją ir sintaksę (prasmingų žodžių bei sakinių sudarymas), susidaro kalbos žodyną, išmoksta gramatiką. Kartu mokslininkai pabrėžia, kad vieni svarbesnių kalbos aspektų yra jos produktyvumas bei sėkmingas vartojimas bendraujant.

Kalbos raida tradiciškai analizuojama sekant Noam Chomsky išplėtota biologine koncepcija. Jis teigė, kad egzistuoja įgimtas mechanizmas, atsakingas už kalbos išmokimą. Nuo aplinkos priklauso tik kokia kalba bus išmokta. Šiuolaikinės teorijos, nors ir kritikuoja šias idėjas, tačiau neginčija biologinio prado kaip pagrindo kalbos išmokimui esmės. Pastaruoju metu psichologai tiria anksčiau nenagrinėtus kalbos aspektus – daug dėmesio skiria siejimui į didesnius vienetus (tekstui, pasakojimui), rišlumui, kreipiamas dėmesys į kalbos intonacinius vienetus; analizuojamas kalbos intencionalumas, funkcionalumas, pragmatiškumas; kuriami modeliai, aiškinantys faktorius, padedančius ar trukdančius kalbos įsisavinimui. Viena iš labiau paplitusių teorijų remiasi socialine paradigma, kuri, priešingai tradicinei biologinei teorijai, analizuoja ne žinias, kurias vaikas turi įgyti, bet tiria, kokias predispozicijas vaikas turi, kaip tuo naudojasi, plėsdamas gebėjimus. Ši teorija aiškina, kad svarbiausia kalbos išmokimui yra vaiko iš aplinkos gaunama informacija, situacijos, į kurias jis pakliūna. Kitos teorijos kalbos raidą aiškina bendrais mokymosi ar problemų sprendimo principais.

Šiame pranešime remiamasi dominuojančiomis biologine bei socialine teorijomis, lyginamas tradicinis ir šiuolaikinis požiūriai į kalbos raidos aspektus, aptariami juos patvirtinantys ar paneigiantys tyrimai, keliamas teorijų suderinamumo klausimas.

SUBJEKTYVIOS VADOVŲ NUOMONĖS TYRIMAS VERTINANT PSICHOLOGO POREIKĮ VERSLO ĮMONĖSE

Lilija Šileikienė

Šiaulių universitetas

El.paštas: liles@splius.lt

Analizuojami subjektyvios vadovų nuomonės ypatumai vertinant psichologo reikalingumą verslo įmonėse. Pateikiami rasti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp tokių psichologinės pagalbos poreikio aspektų, kaip psichologinio konsultavimo ir psichologo darbo su personalu sritys bei psichologinės problemos verslo įmonėse ir įmonės veiklos trukmė, ekonominė padėtis ir darbuotojų skaičius, vadovo lytis, amžius bei išsilavinimas.

Tikslas: išanalizuoti subjektyvią vadovų nuomonę vertinant psichologo poreikį verslo įmonėse tokiose srityse, kaip psichologinis konsultavimas, darbas su personalu, psichologinis švietimas bei psichologinių problemų sprendimai.

Metodika: apklausti 208 Šiaulių miesto įmonių vadovai. Jiems pateikta standartizuota anketa. Siekiant efektyvesnio duomenų rinkimo, ją sudarė nominalinės skalės. Anketa – iš dviejų pagrindinių dalių: pažymėti skirtų psichologo veiklos sričių ir psichologinių problemų verslo įmonėje bei demografinės anketos dalies. Vadovo statusas pasirinktas neatsitiktinai – laikytasi prielaidos, kad aukščiausio lygio vadovo sprendimai apie psichologo reikalingumą įmonėje yra lemiantys.

Hipotezės: psichologinė pagalba labiau reikalinga (1) didesnę darbuotojų skaičių turinčiose įmonėse; (2) įmonėse, kurių ekonominę padėtį vadovai įvardijo kaip gerą; (3) daugiausia psichologinių problemų patiria didelės darbuotojų skaičiumi įmonės.

Rezultatai: (1) hipotezė patvirtinta: psichologinės pagalbos labiausiai reikia tose įmonėse, kur darbuotojų skaičius didžiausias. Kadangi nenustatyta statistiškai reikšmingų skirtumų tarp psichologinio pagalbos poreikio ir įmonės ekonominės padėties, (2) hipotezė nebuvo patvirtinta. Taip pat nepasitvirtino ir (3) hipotezė, nes didžiausią problemų skaičių nurodė smulkiausias įmonės, kuriose dirba iki 10 darbuotojų.

Subjektyvia vadovų nuomone, didžiausias psichologinės pagalbos poreikis yra, kai: įmonės veiklos trukmė daugiau nei 21 m.; darbuotojų skaičius įmonėje nuo 51 iki 100; vadovo amžius – daugiau nei 41 m.; vadovas su aukštesniu išsilavinimu. Psichologinio švietimo poreikis didžiausias: kai vadovė – moteris; kai vadovo amžius daugiau nei 41 m. Gilesniam empiriniam šių, o taip pat ir kitų tyrimo rezultatų pagrindimui reikalingi tolimesni tyrimai.

VYRŲ SUBJEKTYVIOS GEROVĖS ASPEKTAI

Gintautas Šilinskas

Lietuvos Teisės universitetas

El. paštas: gi.si@centras.lt; gintis@mailcity.com

Bendraautorai: R.Žukauskienė, L.R.Bergman

Subjektyvios gerovės komponentai ir su jais susiję veiksniai Lietuvos vyrų populiacijoje mažai tyrinėti.. Subjektyvi gerovė – tai moksliškesnis terminas to, ką buitinėje kalboje vadiname laime. Psichologijai į šį reiškinį dėmesį atkreipė tik prieš 30 metų, todėl dar nėra iki galo aiški jo struktūra, jį lemiantys veiksniai. Subjektyvi gerovė – tai savitas individo ir visuomenės teigiamos adaptacijos matas, todėl jį verta tyrinėti šalia neigiamos adaptacijos rodiklių.

Tikslas: ištirti subjektyvios gerovės aspektus, nustatant su ja susijusius veiksnius, palyginant juos su Švedijos duomenimis bei atskleidžiant įvykius, darančius įtaką vyrų gyvenimui.

Metodika: anketinė apklausa Lietuvos vyrų populiacijoje (n=115). Duomenys lyginami su IDA projekte (Švedija) dalyvavusių tiriamųjų rezultatais (n=345). Rezultatai apdoroti matematinės statistikos metodais (SPSS, Excel), bei atlikta kokybinė gautų tyrimo duomenų analizė.

Rezultatai: pagrindiniai subjektyvios gerovės komponentai susiję su tokiomis gyvenimo sritimis kaip bendras, vidinis ir išorinis pasitenkinimas darbu, laisvalaikiu, sveikata, santykiais su partneriu, vaikais, tėvu, draugais ir giminaičiais. Nustatyta, jog subjektyvios gerovės komponentų lygis skiriasi grupėse, sudarytose pagal išsilavinimą, dabartines studijas, asmenines pajamas ir partnerės asmenines pajamas. Tačiau stipriausiai ir patikimiausiai su subjektyvia gerove susijusios asmenybės savybės: optimizmas, savigarba, neurotiškumas, ekstraversija, atvirumas naujai patirčiai, sutarimas su kitais, sąžiningumas.

Lietuvos imtyje visi kiekybiniai subjektyvios gerovės komponentų įvertinimai buvo žemesni arba nesiskyrė nuo IDA projekto imties, išskyrus aukštesnį neigiamo emocionalumo lygį Lietuvos imtyje. Kokybinė analizė atskleidė įvykius, įtakančius tiriamųjų gyvenimus tiek teigiama, tiek neigiama linkme.

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, jog subjektyvios gerovės komponentai labiau susiję su asmenybės savybėmis ir pasitenkinimu specifinėmis gyvenimo sritimis, nei pirklausomi nuo demografinių veiksnių. Todėl peršasi išvada, jog subjektyvus pasitenkinimas kuria nors gyvenimo sritimi yra apibendrinamas ir paveikia bendrą subjektyvios gerovės lygį.

Žinios apie subjektyvią gerovę gali būti taikomos praktiškai, gerinant adaptaciją.

NUOSTATOS NUSIŽUDŽIUSIOJO ARTIMŪJŲ ATŽVILGIU

Jelena Trofimova

Doktorantė

Vilniaus Universitetas

El. paštas: jelena.trofimova@centras.lt

Bendraautorai: I. Samulionytė, J. Dilytė, I. Kiškytė, U. Pundziūtė

Pastaruosius dešimt metų savižudybės rodikliai Lietuvoje išlieka labai aukšti. Anot suicidologinių duomenų, kiekviena savižudybė paliečia mažiausiai 5-6 žmones. Gali būti, jog kiekvienais metais daugiau nei 8 tūkst. žmonių kenčia dėl artimojo savižudybės. Visuomenėje vyraujančios nuostatos nusižudžiusių artimųjų atžvilgiu gali blokuoti paramos ir pagalbos teikimą bei didinti nusižudžiusiojo artimųjų socialinę izoliaciją. Pastaroji yra vienas iš rizikos veiksnių gedulo procese.

Tikslas: išsiaiškinti visuomenėje vyraujančias nuostatas nusižudžiusiojo artimųjų atžvilgiu bei šių nuostatų ypatumus atskirose socialinėse grupėse.

Metodika: šiam tyrimui sukurtas klausimynas nuostatomis nusižudžiusiojo artimųjų atžvilgiu išsiaiškinti. Jį sudaro 26 teiginiai, turintys 5 vertinimus (visiškai sutinku; sutinku; nesu apsisprendęs, nesutinku, visiškai nesutinku) bei 4 atviri klausimai apie pagalbą artimojo netektį išgyvenantiems, Bažnyčios nuostatas savižudybės ir nusižudžiusiojo artimųjų atžvilgiu. Klausimyno teiginiai bei klausimai išsiskiria į stigos, tabu, pagalbos ir netekties poveikio faktorius. Tyrimo taip pat naudojamos šios metodikos: Becko nevilties skalė, skirta tiriamųjų psichologinei savijautai įvertinti, bei nuostatų savižudybės atžvilgiu klausimynas (ATTS). Tiriamieji – gydytojai, policininkai, mokytojai, studentai.

Rezultatai: nuostatos nusižudžiusiojo artimųjų atžvilgiu turi stigmatizuojantį aspektą, kurį labiausiai išreiškia tokie teiginiai kaip: “ne kiekvienoje šeimoje gali įvykti savižudybė”, “savižudybė užtraukia šeimai gėdą visam gyvenimui”, “nusižudžiusiojo artimieji taip pat turi polinkį į savižudybę”. Ypač ryški nuostata, neigianti stiprų savižudybės poveikį šeimoms, kuriose nusižudė vyresnio amžiaus žmogus, lyginant su jauno žmogaus savižudybės poveikiu artimiesiems. Dauguma tiriamųjų laikosi nuomonės, jog vaikai neišgyvena skausmo dėl įvykusios savižudybės, be to jiems geriau nepasakoti apie įvykusią nelaimę. Daugelis mano, kad jiems būtų baisu paklausti nusižudžiusiojo artimųjų apie įvykusią nelaimę, o buvimas tarp patyrusiųjų artimojo savižudybę gali neigiamai paveikti jų būseną.

Išvados: visuomenėje vyraujanti stigmatizuojanti nuostata atspindi taip vadinamą “socialinį nejautrumą” nusižudžiusiojo artimųjų poreikiams. Svarbiausias paramos trūkumo veiksnys yra savižudybės poveikio ir pagalbos nuvertinimas.

PSICHOLOGINIAI ĮGŪDŽIAI METINIAME TRENIRUOČIŲ CIKLE

Lina Vaisetaitė

Magistrantė

Vilniaus Universitetas

El.paštas: linavais@takas.lt

Tikslai: 1. Išsiaiškinti, kokius psichologinius įgūdžius naudoja sportininkai skirtingais treniruočių ciklo periodais. 2. Pasiruošti tolimesniems tyrimams šioje srityje.

Metodika: atlikta 10 pusiau struktūruotų interviu su sportininkais: 5 merginomis (amžiaus vidurkis 20 m.) ir 5 vaikiniais (amžiaus vidurkis 22,2 m.). Išskyrėme 6 treniruočių situacijas: parengiamojo periodo pirmą pusę ir antrą pusę, varžybas ir treniruotes varžybiniu periodu, o taip pat pereinamąjį periodą (po sėkmingo ir nesėkmingo sezono). Respondentai buvo prašomi nurodyti, kokius psichologinius įgūdžius naudoja, arba mano, jog jie yra svarbūs, kiekvienu iš šių laikotarpių.

Rezultatai: sportininkai mano, jog treniruojantis reikalingi tokie psichologiniai įgūdžiai: a) parengiamojo periodo pradžioje – motyvuoti save, planuoti ir numatyti strategiją, analizuoti, palyginti, numatyti pasekmes, kontroliuoti ir jausti save, naudoti vidinę kalbą, valdyti emocijas, mobilizuotis, nusiteikti; b) parengiamojo periodo antroje pusėje – motyvuoti save, numatyti strategiją, analizuoti, palyginti, numatyti pasekmes, kontroliuoti ir jausti save, naudoti vidinę kalbą, valdyti emocijas, mobilizuotis, nusiteikti, atsipalaiduoti, kurti vaizdinius, rizikuoti, įveikti monotonią ir spaudimą; c) varžybose: motyvuoti save, planuoti ir numatyti strategiją, analizuoti, numatyti pasekmes, valdyti dėmesį, mintis ir emocijas, jausti save, naudoti vidinę kalbą, mobilizuotis, nusiteikti, atsipalaiduoti, kurti vaizdinius; d) treniruotės varžybiniu periodu: motyvuoti save, analizuoti, numatyti pasekmes, valdyti dėmesį, mintis ir emocijas, kontroliuoti ir jausti save, naudoti vidinę kalbą, nusiteikti, rizikuoti, įveikti monotonią, susitvarkyti su traumų pasekmėmis; e) po sėkmingo sezono – motyvuoti save, planuoti ir numatyti strategiją, analizuoti, kontroliuoti dėmesį, jausti save, valdyti emocijas, atsipalaiduoti; f) po nesėkmingo sezono – motyvuoti save, planuoti ir numatyti strategiją, analizuoti, numatyti pasekmes, valdyti dėmesį, mintis ir emocijas, jausti save, naudoti vidinę kalbą, nusiteikti.

Išvados: 1) sportininkai naudoja psichologinius įgūdžius visais treniravimosi ciklo periodais; 2) kiekviename etape galima išskirti labiausiai naudojamus psichologinius įgūdžius; 3) tie patys psichologiniai įgūdžiai naudojami skirtingais tikslais; 4) reikia papildomų tyrimų, kurie padėtų tiksliau įvardinti svarbiausius psichologinius įgūdžius skirtingose treniravimosi situacijose.

VEIDŲ REPREZENTACIJOS MODELIAI

Kristina Vanagaitė

Doktorantė

Vilniaus Universitetas

El. paštas: kristina.vanagaite@cr.vu.lt

Svarbu sukurti modelius, kurie įgalintų paaiškinti veidų informacijos perdirbimo dėsningumus. Svarbus perdirbimo etapas – reprezentacija atmintyje. Siekiant atskleisti to ypatumus, pastaruoju metu didžiausias dėmesys skiriamas T.Valentine veidų erdvės bei M.B. Lewis ir R.A. Johnston Voronoi modeliams.

T. Valentine veidų erdvės modelis remiasi prielaida, jog veidas – tai unikalio koduojamos veido informacijos įverčių sancaupa, kuri gali būti reprezentuota kaip vienintelis abstraktus taškas (arba vektorius) N-dimensinėje veidų erdvėje. Lieka neaišku, kokios būtent dimensijos (fizinės ar psichologinės) pasirenkamos koduojant veidus, ar vienodos dimensijos yra naudojamos tiek koduojant veidus, tiek organizuojant juos hipotetinėje erdvėje, ar galima koduojamas veido dimensijas išranguoti pagal jų svarbą ir reikšmingumą, ir pan.

Atsižvelgiant į skirtingus veido informacijos kodavimo būdus, pateikiama du, į normą ir į pavyzdį orientuoti, veidų erdvės modelio variantai. Į normą orientuotame modelyje nurodoma, jog veido informacija koduojama atsižvelgiant į jos nuokrypį nuo veido-prototipo, kuris atspindi kiekvienos dimensijos reikšmių vidurkį įsimintų veidų populiacijoje ir prilyginamas veidų erdvės centrui. Nors veido-prototipo egzistavimą patvirtina veidų karikatūrų tyrimai, vis dėlto neaišku, kodėl kitų rasių atstovų veidai atgaminami netiksliai, kaip apskaičiuojama koduojamų veidų dimensijų centrinė tendencija, ar veidas-prototipas atmintyje saugomas kaip realus veidas?

Į pavyzdį orientuotame veidų erdvės modelyje nurodoma, jog veidai erdvėje reprezentuojami kaip diskretūs taškai, o veidų erdvės centras nėra reikšmingas naujų veidų kodavimui. Vienas iš tokio modelio variantų – Voronoi diagrama, kurioje veidų erdvė apibūdinama kaip atskirų geometrinių regionų (“Voronoi ląstelių”) tinklas. Šio modelio privalumas – stebimo veido tapatumas asocijuojamas su atitinkama “ląstele”. Tokia struktūra, skirtingai nuo į normą orientuoto modelio, įgalina paaiškinti faktą, jog veidai atpažįstami nepaisant jų dimensijų ar stebėjimo aplinkybių. Kita vertus, nesant nustatytam erdvės centrui, neįmanoma paaiškinti veidų karikatūrų formavimo ypatumų.

Abiejų modelių pagalba galima paaiškinti tik kai kuriuos veidų informacijos perdirbimo ypatumus. Reikalinga tolimesnė empirinė veidų erdvės modelio analizė, kurios pagalba būtų galima ne tik patikslinti hipotetinę veidų erdvės struktūrą, bet ir detalizuoti joje vykstančius procesus.

POLITINIO ĮKALINIMO TRAUMOS ĮVEIKA: S. YLOS IR B. SRUOGOS KNYGOSE MINIMŲ ĮVEIKOS BŪDŲ ANALIZĖ IR PALYGINIMAS

Ramunė Žaržojutė

Magistrantė

Vilniaus Universitetas

El. paštas: ramune@email.com

Bendraautorė: prof. D. Gailienė

Trauma – tai reakcija į tam tikrą įvykį, arba trauminį dirgiklį, kuomet žmogus išgyvena gyvybei grėsmingą situaciją. Dauguma apibrėžimų akcentuoja tokius trauminio įvykio požymius:

1. Įvykio neįprastumas, nekasdieniškumas, netikėtumas, ekstremalumas;
2. Grėsmė išlikimui;
3. Reikšmingumas, lemiantis didelius gyvenimo pasikeitimus, susidūrimas su savęs pažeidžiamumu, mirtingumu, trapumu.

Visi šie kriterijai atitinka politinio įkalinimo bei tremties realybę ir rodo, kad šie įvykiai žmonėms buvo labai sunki trauma.

Įveika – tai būdas, kuriuo žmogus stengiasi susidoroti su jam stresą keliančia situacija. Sunku analizuoti ir įvertinti įveikos būdus, kuriuos naudojo politiniai kaliniai įkalinimo ir tremties vietoje, nes šie žmonės patyrimą vertina iš dabarties pozicijų. Jie ne viską atsimena, o ir situaciją vertina kitaip, nei įkalinimo metu. Todėl mūsų galimybė prisiliesti prie realių įveikos būdų yra labai menka. Viena iš galimybių – analizuoti autentiškus atsiminimus iš įkalinimo vietų.

Kunigas Stasys Yla ir rašytojas Balys Sruoga tuo pačiu metu ir tiek pat laiko kalėjo „Dievų miške“, arba Štuthofo konclageryje. Abu jie atsiminimus rašė pačioje įkalinimo vietoje, tuo pat metu, kai vyko aprašomi įvykiai. Dėl šių priešasčių jų atsiminimai – pats autentiškiausias dokumentas apie politinio įkalinimo realybę bei traumuojančioje aplinkoje naudotus įveikos būdus.

Tikslas: iš Stasio Ylos knygos „Žmonės ir žvėrys Dievų miške“ bei Balio Sruogos knygos „Dievų miškas“ išrinkti įveikos būdų aprašymus, juos užkoduoti, įvertinti, suklasifikuoti ir palyginti.

Rezultatai: tiek B. Sruogai, tiek S. Ylai politinio įkalinimo metu naujiausia buvo socialinė instrumentinė parama. Be to, politinį įkalinimą išgyventi jiems padėjo socialinė emocinė parama, nors už pastarąją S. Ylai buvo svarbesnė religija. Kitos dažnai minėtos įveikos strategijos – tai planavimas, arba numatymas, pozityvus perinterpretavimas, alkoholio vartojimas, kūryba ir mokslinė veikla.